Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 44, Şubat 2020, s. 533-546

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.41510>

Erkan SARAL

Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü
Müzik Bilimleri Doktora Programı öğrencisi. saralerkan.53@gmail.com

JAKOBSON, PEİRCE VE GESTALT YAKLAŞIMI ÜÇGENİNDE MÜZİĞİN İLETİŞİMSEL YÖNÜ ÜZERİNE BİR DENEME

Özet

Bu çalışmada, bir bildirişim kuramı olan iletişim ve dilin işlevleri kuramının, göstergelerle ilgili üçlü tanımlamalar yapan Peirce'in taksonomisinin ve algı yasaları ile ilgilenen bütünlükçü gestalt kuramının, müziğin iletişimsel yönü üzerinde nasıl bir etkisi olduğu düşünülmüştür. Göstergelere ilişkin; ikon, indeks ve sembol kavramlarının Peirce'in kuramına göre göstergelerin nasıl yorumlandığı üzerine örneklendirmeler yapılmış, müzik bağlamındaki eşleştirmelerle konu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Gösterge kavramının müzik nesnesine göre nasıl sınıflandırılabilceği ve ayırımlarda bulunulabileceği üzerine fikri denemeler yapılmıştır. Son olarak özellikle görsel algı açısından önemli ilkeleri bünyesinde barındıran gestalt yaklaşımı, müzik bağlamında ele alınarak, ne tür bir yorum yapılması gerektiği ile ilgili genellemeler saptanmaya çalışılmıştır. İlgi odağına alınan bu üç kuramın, göstergebilimsel açıdan iletişim ve anlamlandırma ile ilgili bağları tespit edilmeye çalışılmış, müzikal açıdan iletişimin ne şekilde konumlandırılabilceği sorusu tartışılmıştır. Sonuç olarak incelenen bu üç kuramın da, müzik ve iletişim konusunda "bağlam" kavramını vurguladığı tespit edilmiştir. Çalışmada bağlam kavramının, müziğin iletişimsel yönünü belirlemede ortaya çıkan koşulların tümü olarak önem kazandığı açıklıkla görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Müzik, İletişim.

JAKOBSON, PEIRCE AND GESTALT APPROACH TRIANGLE AN ESSAY ON THE COMMUNICATI VE ASPECT OF MUSIC

Summary

In this study, it is thought that the theory of communication and language functions, the communication theory, Peirce's taxonomy which makes tripartite definitions of indicators and integrative gestalt theory dealing with the laws of perception, have an effect on the communicative aspect of music. Regarding indicators; examples of how the concepts of icon, index and symbol are interpreted according to Peirce's theory. Pairings in the context of music were tried to be clarified. Intellectual experiments have been conducted on how the concept of the indicator can be classified and discriminated according to the music object. Lastly, the Gestalt approach, which incorporates important principles in terms of visual perception, has been discussed in the context of music and generalizations have been tried to be determined about what kind of interpretation should be made. The relationship between these three theories, which are in the focus of interest, on communication and meaning, is tried to be determined and the question of how the communication can be positioned from a musical point of view is discussed. As a result, it was found that these three theories emphasized the concept of context in music and communication. In this study, it is clearly seen that the concept of context gains importance as a condition for determining the whole communicative aspect of music.

Key Words: Semiology, Music, Communication.

1. GİRİŞ

Yapılan bu çalışma; göstergebilimin, müzik ve iletişim anlamında nasıl temellendirileceğini araştırırken, destekleyici olarak dil ve iletişim kuramından ve bütünlükçü algı yasalarından da bahsetmektedir. Yöntem olarak literatür kısmen tarandığı gibi, çok disiplinli bir bakış oluşturulmaya çalışılarak, kuramlar arası ilişkilendirmede öznel denemelere ağırlık verilmiştir. Araştırmanın alana katkısı olabileceğini düşündüğümüz konular; müzik ve anlam, müzikte görsel ve işitsel bağlam, iletişim ve müzik, müzik ve göstergeleri, zihinsel süreçlerin müzikal algıya yansması gibi spesifik konulardır. Özellikle müzikal ifadelerin, dil ifadelerinde olduğu kadar uzlaşa taşıyıp taşımadığı sorunsalı ve çağrışım özelliği olarak müziğin insan ve toplum üzerindeki kavranış biçimleri, inceleyeceğimiz kuramlar ekseninde tam olarak açıklanamayabilir. Ya da kısmen açıklanabilir.

“Dilbilim ve müzik incelemelerinde 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar ağırlıklı olarak tercih edilen yaklaşım, dil ve müziğin zihindeki işleme süreçlerindense, somut gerçekleştirmeleri itibarı ile dikkate alınmalarıdır... Diğer bir deyişle dilin neyi üretebileceği değil, ne ürettiği dikkate alınmıştır. Müzik ise çoğunlukla antropolojik bir perspektiften incelenmiş, zihnin bir ürünü olarak değil, kültürel bir icat olarak görülmüştür” (Önal 2012: 9). Günümüzde ise dil ve müziğin ortak paydalarının arttığı görüşü ve iletişimsel anlamda bir ifade biçimi olarak müziğin de işlevselliğini yükseltmiş olduğu kanısı yaygınlık kazanmaktadır. Örnek olarak Jakendoff, Cross ve Lerdahl'ın yaptığı çalışmalar gösterilebilir. Bu çalışmalarda müzik ve dilin bilişsel donanımlarımızın kullanımı konusunda birlikte çalışan iki işçi oldukları anlatılmaktadır. Dil, müzik ve iletişim alanındaki bağların çeşitli biçimlerde incelenmesi, ilgili kuramların analizi ile

mümkün olmaktadır. Bu analiz; göstergebilim, müzik, dil ve iletişim girizgâhından sonra kuramsal çerçevede incelenerek gestalt kuramı, Peirce'in gösterge üçgeni ve Jakobson'un iletişim ve dil çalışmaları kapsamında tartışılacaktır.

1.1. Göstergebilim

“Anlamların nasıl üretildiğini araştıran bilim için kullanılan genel terim, Yunanca gösterge (sign) kelimesinden türemiş olan göstergebilimdir. Semiyotik olarak da adlandırılan göstergebilim, genel olarak gösterge¹lerin çözümlenmesi ve bu göstergelerin anlam aktarımında oynadığı rollerin araştırılması olarak nitelenir” (Lavenda ve Schultz 2017). Göstergebilim, insanın gösterge oluşturma, göstergelerle dizge kurma ve bunlar aracılığı ile iletişim sağlama mekanizmasını araştırır. “Göstergelerin türleri, insanların bunları kullanma biçimleri, göstergelerin içinde düzenlendiği düzgü, göstergelerin ve düzgün kullanımına bağlı olarak oluşan kültür, göstergesel çözümlemenin araştırma alanına girer” (Sığırcı 2017).

Göstergebilim, üstdil² aracılığıyla bir anlamlı bütünsel yapıyı çözümlmeyi hedefler. Bu bütünsel yapı bir film, müzik, şiir vb. alanlarda olabilir. İnsanlar arasındaki ilişkilerde yalnızca konuşulan dil değil, iletişimin her türlü biçimi, anlamı oluşturabilmektedir. “Göstergebilim, düşüncelerin gönderici tarafından işaretler aracılığıyla kodlanması, o kodların alıcı tarafından açılması ve alıcı ve göndericinin sürekli nöbet değişimi ile iletişime geçmesi olgusunun aşamalarını, kültürel boyutunu, iletişimi sağlayan göstergeler içerisinde söylem çözümlemesi ve kültürel çözümleme aracılığıyla anlam analizi yapma işi olarak tanımlanabilir” (Dönmez 2019: 84). İnsanların kullanmış olduğu, iletişim kurmaya yarayan her türlü dilsel ve dil dışı göstergeyi inceleyen göstergebilim, 1960'lardan itibaren gelişme kaydeder. Göstergebilim iletişim amacıyla oluşturulan anlamlı yapının nasıl oluştuğunu ortaya koymaya çalışır. Bu bakımdan anlamın oluşumu ve bir şeyi belli bir kültür çerçevesinde yorumlamak, toplumsal bağlamda gerçekleşen bir girişimdir. Görünenlerden hareketle görünmeyenlere dizgeli bir biçimde ulaşmayı amaçlar.

1.2. Müzik, Dil ve İletişim İlişkisi

İnsanların tarih boyunca kendilerini başkalarına anlatmak için başvurdukları farklı ifade yolları ve anlatım biçimleri olmuştur. Bu anlatım biçimleri, zaman içerisinde gelişmiş ve sürekli yenilenerek çoğalmıştır. Örneğin “görsel anlatım, sözlü anlatımdan sonra en sık kullanılan iletişim kodu” (Günay ve Uzdu, ____) olmuştur. Günümüzde ve yakın geçmişte yapılan araştırmalar, işitsel anlatımların çeşitli boyutlarına işaret edecek yaklaşımları da gözler önüne serebilmektedirler. Bu yaklaşımlara göre metin, anlama – anlaşma boyutu bakımından ilk olarak yazınsal durumu ile incelenmiştir. Sonrasında ise metnin yalnız bir paragraf olmadığı, resim, müzik ve film gibi sanatlarla birlikte anılmasının gerektiği ortaya çıkmıştır. “Metin, dil dizgesiyle özdeşleştirilmemesi gereken ama dil dizgesi ile bağlantılı olan başka bir dizge oluşturur” (Kıran 1990). Dolayısıyla görsel, işitsel ve sanatsal iletişim yollarının her biri, dilin özel bir dizgesi olarak kabul edilebilir. Mesela şiir sanatındaki iletişimsel durum, müzikle bağlantısı açısından incelenebilir. Çünkü güfte yapıları ve besteleme biçimleri, kuramlardaki kod ve üst dil tanımlamalarının bir örneği olarak düşünülebilir.

¹ Gösterge, bizi bir ölçümü doğrudan doğruya yapmaktan kurtaran, bizim ölçme eylemimizin yerine geçen bir araçtır” (Erkman 1986: 8).

² Bir kavram kendi hakkında bir şey anlatıyorsa bu üst dildir. (Meta Language)

İletişim terimi 1970’li yıllarda haberleşme, anlaşma, bildirişim olarak kullanılmıştır... İletişim; bağ, ilişki, bildirme, anlaşmak, haber verme veya alma anlamında toplumsal bağ; dil, yazılı sembol, işaret yolu ile insanlar arası anlaşma anlamına gelir. İletişim sürecinde beş değişken den söz edilmektedir. Bunlar; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüttür. Kaynak, başka insanlara sunmak üzere kodlanmış olan tüm gözlenebilen veya gözlenemeyen davranışların bizzat üreticisidir. Bir besteci bu anlamda kaynaktır. Kaynağın kafasında henüz söze, sese, harekete, yazıya, çizime, modele vd. dönüştürülmemiş olan görüntülerin, bir başkasının anlayabileceği biçime getirilmelerine mesaj denir. Müzikal mesajlar teknik olarak nota adı verilen sembollerle kodlanmaktadır. Yani müziğin verdiği mesaj, grafik bir teknikle sembolize edilmiş olur. Kanal, mesajların alıcıya ulaştırılmasını sağlayan ileticilerdir. Başkasının eserini çalan müzisyen bu durumda kanal işlevi gösterir. Nota sayfaları, mp3 kayıtları, cd vb. gibi araçlar da iletişimde kanal görevi görür (Günay ve Özdemir 2006). “İletişim, belli bir coğrafya parçasında aynı doğa koşulları içinde varlıklarını sürdürmek için araç ve gereçler bulan, bu konuda çeşitli bilgiler üretmiş bulunan, bunları belirli iş bölümlerine göre kullanan, kendi aralarındaki bu iş bölümünden kaynaklanan farklılaşmaları haklı göstermek için çeşitli değerler ve inançlar üreterek toplumun farklı kesimlerini ortak üst kimlikler içinde kaynaştırmayı amaçlayan insanların etkinliğidir” (Oskay 1997: 15). “Anlamlılığın deneysel olarak kavranabilen yönünü ortaya koyan, tek olmasa da başlıca ortam iletişimidir. Anlam dediğimiz şey, iletişim sürecinde anlamı taşıdığı öne sürülen kimi nesne, durum ya da olaylara belli bir tutarlılık içinde bağlanır. Bir şeyin anlamlı olması şeklinde betimlediğimiz durumun en önemli yönünü bu bağlantılar oluşturur” (Denkel 1996: 39). “Anlam sözcüğünün dural bir değeri vardır ve oluş sonucu ortaya çıkan anlık imgeyi belirtir. Anlamlandırma ya da anlamlama ise bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı, bunları anlığımızda (zihin) canlandırabilecek bir göstergeye bağlayan oluşur” (Guiraud 1984: 8).

“Müziği dile benzetmek veya müziğin dilinden söz etmek çok yaygın bir tutumdur. Bilhassa romantik sanat görüşünü benimseyenler müzikten insanlığın evrensel dili olarak söz ederler... Müziğin belli şeyleri anlatma yeteneğine sahip bir dil olarak görülmesi, onun bazı şeyleri temsil edebilmesine dayandırılır” (Ayas 2015). Müzik insanlarda elbette his ve tepki ortaya çıkaran bir yapıya sahiptir fakat bu hisler ve tepkiler belirli bir yolda sabitlenip sınırlanamaz. “Nattiez’in (1987) -müziksel iletişim bir yanılsamadır- sözlerine katıldığını belirten Imberty... Müziğin tıpkı dil gibi, belli temsilleri olan bir araç olarak gücünü tamamen toplumsal doğasından aldığını belirtir. Müziğin zamansal özünün tamamı, dünyadaki varoluş tarzımızdan beslenir. Kültür, algılama, beden ve duyarlıklar bu beslenmenin özüdür. Bu bir iletişim değildir, ancak iletişim yapabilme becerimizin bir temsilidir. Bu, iletişim amacı olmadan bir iletişimidir” (Erol 2009). Terapist bir yaklaşımla, “müzikte iletişim kanallarını açan yolu bulmak için mekâna ilişkin sesli dünyanın, yer değiştirmelerin, tavırların, çıkarılan seslerin vb. büyük bir titizlikle dikkate alınması” (Ducourneau 2016) gerekmektedir. Yalnızca duyma biçimine ilişkin bir uyumdan ve sözel olmayan bir iletişimden bahsetmek yerinde olabilir. Bu iletişim elbette bir uzam ve işaretler dizgesine gönderme yapar. “Müzikal olgu ele alındığında bu olgunun notalarla işlendiği görülmektedir. Nota, fonemle karşılaştırılabilir. Notalar düzenlenir ve müzikal anlam, bu düzenlemeden doğar” (Ducourneau 2016).

Yalnızca kelimelerin yardımı olmaksızın müzik, insan hayatında ve deneyiminde nasıl bir görünüş ifade eder? Bu durumda çalgı müziği özelinde bir müzik parçası, anlam olarak teknik ve müzikal yapı bakımından önem arz eder. Başka bir deyişle tema, ritim, armoni ve bunların

birbirleriyle olan yönetsel ilişkileri, müzikteki anlamı ve iletişimi gösterebilir. Buna ek olarak “müzik yalnızca tempo ya da tonal plan gibi biçimsel, söz dizimsel nitelikleri ve ilişkileri içermez, aynı zamanda önsezi ve melankoli gibi etkileyici nitelikleri de kapsar” (Robinson 1996: 4). “O halde müzikal anlam, müziğin yapısal özellikleri dışında herhangi bir etkilenme ile oluşabilir. Üstelik farklı duyumsamaları çağrıştıran melankoli ya da önsezi gibi durumlar dışında anlam, başka bir kültürel deneyime bağlı olarak da oluşturulabilir... Dolayısıyla müziği anlamlandırırken dikkatin müziğin kendisini ifade edişinden çok, neyi anlamlandırdığına yöneltilmesi, birbirinden farklı anlam üretiminin mümkün olacağını gösterir. Burada yine öne çıkan şey, müziğin kendisi olarak metin değil, onun anlamını belirlemede katkısı olan koşulların tümünü ifade eden bağlamdır” (Erol 2009: 151). Bağlam, müzik parçasının anlamını belirleyen koşulların tümüdür. Bağlamların önemi, dinleyicilerin belirli dinleme konumlarına uygun bir biçimde yerleştirilen kodları belirlemesidir. Müziksel kod, bir anlam sistemi ile bir söz dizimi sistemi arasındaki ilişkiyi, bir içerik ve ifade ilişkisi olarak betimleyen müziksel iletişim veçheleri olarak açıklanabilir (Brackett’ten aktaran Erol 2009). Kod fikri, aslında indirgemeciliği yüzünden gösteren ve gösterilen arasında mümkün olan en geniş çaplı ilişkileri keyfi olarak sınırladığı için eleştirilmiştir. Ancak kod kavramı olmaksızın anlam ya da iletişim çağrışımı olmaz. Burada öne çıkan bağlam vurgusu, insanların müzik parçasını nasıl dinlediklerine ve müzik parçasının ne işlerine yaradıklarına işaret eder. Yani insanların müziklere atfettiği anlam tipleri hakkında ne kadar bilgi sahibi olunursa, bir metinle ilgili olan da o kadar açıklıkla anlaşılabilir (Erol 2009).

2. Kuramsal Çerçeveler

Müziğin iletişimsel değerinin şekillenmesi ile ilgili düşünme sistemimizi geliştireceğini umduğumuz ve birbiri ile göstergebilimin çalışma alanını kapsamı bakımından önemli gördüğümüz üç kuramın bilgisi, bu bölümde kaleme alınmıştır. İletişimsel açıdan dili ele alan Roman Jakobson’un kuramı, göstergeler üzerine üçlemeler kurarak göstergebilimin mantıkla olan ilişkisini de kullanarak iletişimsel anlamda önemli bir zemin oluşturan Peirce’in göstergeler taksonomisi ve son olarak bilişsel psikoloji alanında gestalt yaklaşımı olarak bilinen algı yasaları bu bölümde ele alınmıştır. Gestalt yaklaşımının ilkeleri, önceki iki kuramda aktarılan bilgileri bir zemin sağlaması bakımından önemlidir. Müziğin göstergebilim bakımından incelenmesi ve anlam, bağlam gibi kavramların iletişim bakımından müzikte ne derece etkisinin olduğu, aşağıda vereceğimiz kuramsal bilgilerle temellendirilmeye çalışılmıştır. Müzikal göstergelerin tespiti ve türlerinin neler olduğu, başka bir deyişle kuramlardaki karşılıklarının örneklerle açıklanabilmesine ilişkin girişim sağlama çabası, bu bölümde şekillenecektir.

2.1. Jakobson’un İletişim ve Dilin İşlevleri Kuramı

Genel literatürde dilin işlevleri ile ilgili olarak ilk kullanımın, simgesel bir nitelik barındırdığı görülmektedir. Bu nitelik; nesnel bir anlamın dilsel simgelerle açıklanmasını öngörür. Daha çok bilimsel metinlerin oluşturulmasında kullanılan bu biçim, sözcüklerin doğruluk, yanlışlık, gerçeklik gibi ölçütlerle kavranması gerektiğini gösterir. Diğer kullanım biçimi ise; alıcıda uyandırılan tepkinin niteliğinin önem kazandığı duygusal kullanım biçimidir. Burada ise genellikle sanatsal metinlerin ortaya çıkarılması hedeflenir. Detaya inildiğinde

duygusal kullanım biçimi, dinleyiciye ve gönderge³ye yönelik tutumların ortaya çıkarıldığı bir biçim olarak ifade edilebilir. Amaçlanan etkinin uyandırılabilmesi için anlama yapılan göndergenin desteklenmesi gerekir. 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya atılan bu işlevler Ogden ve Richards'ın görüşlerini yansıtmaktadır. Bu dönemde dilin işlevlerini belirlemeye çalışan diğer bir isim Bühler'dir. Bühler, dilde başlıca üç işlev belirler. Bu işlevler dilin betimleme, anlatım ve seslenme işlevleridir. Betimleme işlevi nesnel durumlar ve bu durumlar arasındaki ilişkileri ifade ederken, anlatım işlevi direk olarak göndericinin kendisi ile ilgilidir. Yani öznel bir yapı sergiler. Son olarak seslenme işlevi, iletinin direkt olarak alıcısına yöneliktir ve alıcıda bir çeşit hedef davranış oluşturma çabasında bulunur.

20. yüzyılın diğer yarısında dilin işlevleri kuramlarına, Jakobson tarafından bir yenilik getirilir. Bu yenilik, Bühler'in kuramında bulunan betimleme, anlatım ve seslenme işlevlerine; ilişkisel işlev, üst dilsel işlev ve şiirsel işlev adlarını verdiği çalışmalarla şekillenmiştir. Jakobson, diğer kuramcılardan farklı olarak, dil dışı dünyadan iletişim ekseninde her tür bağlamın kullanılabileceğini öne sürer. Halliday ise dilde üç ana işlevden bahsetmektedir: Kavramsal, kişiler arası ve metinsel işlev. Dilin kavramsal işlevi, iç ya da dış dünya ile ilgili bilgi aktarımı sunarken, dilin kişiler arası işlevi iletişim konumlarını düzenlemekle ilgilenir. Üçüncü işlev olan metinsel işlevde ise bir dilin kendi unsurları arasındaki eklemlenme mekanizmasına vurgu yapılır.

Roman Jakobson, etkin bir sözlü iletişimin unsurlarını dilin işlevleri başlığı altında, altı aşamada tanımlamıştır. Dilin fonksiyonlarının her biri, bir kontekste ilişkilendirilir. İlk işlev olarak dilin referans işlevinden bahseden Jakobson, dilde içerik faktörü ile eşleşme yaparak, dilin bir durumu, nesneyi ya da zihinsel bir olguyu tanımlamak istediğini belirtmektedir. Referansal işlev, hem gerçek hem de varsayımsal düzlemde, gerçek değeri sorgulanan bir unsura vurgu yapar. Bu işlev, bağlama ilişkin bir gönderge işlevi veyahut nesneyi gösterme, haber fonksiyonu olarak da adlandırılmaktadır. Anlatma, betimleme, bilgi verme gibi eylemlerle gerçekleşir. Duygusal işlevde mesajı gönderenin yani vericinin öznel tutumları ifade edilmektedir ve vericinin her türlü duygusu, düşüncesi, ruhen ve fiziken ne boyutta olduğu ile ilgili mesajları içermektedir. Dilin duygusal işlevi, ifade fonksiyonunun bir tezahürüdür. Alıcıya yönelik çağrışal ifadelerin yer aldığı diğer bir dil işlevi ise Jakobson'a göre algılama veya etkileme fonksiyonunu çalıştıran çağrı işlevidir. Bu işlev iletinin alıcıya odaklaştığı durumlarda; seslenme, soru sorma, emir verme gibi şekilleri içerisinde barındırır. Kanala (iletişim aracına) ilişkin ilişki işlevi; dil ile ilişki kurmada, bu ilişkinin sürdüğünü doğrulamada, bu ilişkiyi sürdürmede ve bitirmede gerçekleşmektedir. Selamlaşma ya da vedalaşma gibi iletişim şekilleri bu işlele örnek olarak gösterilebilir. İlişki işlevi dilin algılama fonksiyonunu yansıtmaktadır. Üst dil işlevi ise koda ilişkin ortak bir dil bilgisi vermeye vurgu yapar. Dilin dille anlatılması gibi çalışmaları içerir. Başka bir deyişle, alıcının anlamadığı bir ifade ortak dil kümesinde bulunan başka bir ifade ile anlatılabilir. Bu kuramdaki son işlev sanat işlevidir ve şiirsel işlev olarak da anılmaktadır. Bu durumda ileti yalnızca kendisini amaçlamaktadır. Temel dikkat iletinin kendisine çekilmekte ve ileti estetik değerler taşıdığından öznel bir ifade yaratmaktadır. Sanat işlevinin özelliği, diğer fonksiyonlarla birleşerek bir yeni bir düzen oluşturabilmesidir.

³ Birçok dilbilim sözlüğünde gönderge kavramına ortak bir tanım verilir. Örneğin Jean Dubois ve arkadaşları; dil dışı bir dünyadaki bir nesneye gönderimde bulunan dilsel göstergenin özelliği olarak tanımlarlar. Tanımda geçen nesne, gerçek veya imgesel olabilir. Dilin en temel işlevi gönderge işlevidir ve bu işlev bir dilsel göstergenin düz anlamını belirtir (Günay ve Uzdu, ____).

Özetle Jakobson'un iletişim şeması aşağıdaki şekilde gibidir.

Şekil 1. Roman Jakobson'un geliştirdiği iletişim şeması (Öztürk 1999)

Daha basit ifadelerle açıklamak gerekirse yukarıdaki şekilde ifade edilen altı elemanın her biri, ayrı bir iletişim fonksiyonunu uygulamaya geçirebilmektedir. “İletişimi insanlar arasında ele aldığımız zaman mesaj veren ve alan olmak üzere en az iki kişiye ihtiyaç vardır. Bu kişiler, karşılıklı iletişim söz konusu olunca rollerini değiştirebilirler...mesajların karşılıklı olarak doğru anlaşılabilmesi için ortak kullanılan bir dile iletişimi sağlayan bir kanala ihtiyaç vardır...Mesajın tam olarak anlaşılabilmesi için her iki kişinin de referans birliğine sahip olması gerekmektedir” (Öztürk 1999). Jakobson modelinde iletişimin elemanları; gönderen, alan, mesaj, kanal, kod ve metindir. Mesaj elemanı beş duyu organımızın yapısına göre şekil almaktadır. Bunlar işitme, görme, dokunma, koku ve tat duyularıdır. Dilin işlevleri ile ilgili iletişim elemanlarının bütünleşik tablosu ise aşağıdaki şekilde ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2. Roman Jakobson'a göre iletişim elemanları ve işlevleri (Öztürk 1999)

2.2. Peirce ve Göstergeler Taksonomisi

Gösterge, genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgudur. “Peirce’e göre göstergelim,

mantığın diğer adıdır. Göstergelerin mantıksal, neredeyse zorunlu ve açık öğretisidir... Buna göre evrende anlamsız hiçbir nesne yoktur. Çevremizde gördüğümüz her nesne, bir anlamlandırma konusudur... (Sığırcı 2017). Peirce kuramında göstergelerin evrensel açıdan önemini belirtmeye çalışır ve her düşüncenin yalnızca dil ile değil diğer alanlarla da gösterilebileceğini vurgular. Burada gösterge, nesnesi açısından sınıflandırılmıştır. Gösterge, nesneyi işaret eder, nesne konusunda bir şey iletir; ama yorumlayanla ilgili hiçbir şey bildirmez. Peirce'nin terimiyle alışkanlık (uzlaş), iletişim ve anlamlandırmada önemli roller oynamaktadır. Bu gösterge görüntüsel de olsa, onu anlamak için uzlaşım zorunludur. Uzlaşım, göstergelerin toplumsal boyutudur. Peirce'in getirdiği başka bir önemli ayırım da gösterge, yorumlayan ve nesne üçlüsüdür. Bu konuda oluşturduğu modeli şöyle açıklar: Bir gösterge, başka bir şeyin yerine koyulabilme özelliğine ve kapasitesine sahip olan bir şeydir. Gösterge birisine seslenir, yani seslendiği kişinin zihninde denk bir gösterge ya da belki de çok daha gelişmiş bir gösterge yaratır. Yaratılan gösterge, birinci gösterenin yorumlayıcısı olarak nitelendirilebilir. Gösterge, gösterdiği nesneyi temsil eder. "Göstergeler, genel göstergebilimin bir ilkesi tarafından yönetilir: Göstergenin zaman içindeki sürekliliği, onun zaman içindeki değişimiyle eşzamanlı olarak yürür (Alexander ve Seidman 2013).

Peirce, göstergelerin üç boyutu olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar; ikon (görüntüsel gösterge), indeks (belirtisel gösterge) ve sembol (simge) olarak ifade edilmektedir. Bu üç göstergenin her biri bir gösteren (biçim) ve bir gösterilenden (anlam) oluşmaktadır. ... Peirce, her biri kendi işlem dizini veya anlam biçimi ile bağlantılı üç ana türden göstergenin arasındaki ayırımları belirlemiştir. Peirce'e göre görüntüsel göstergeler temsil ettikleri şeye benzeyen göstergelerdir. Belirtiler (indeks), kendisinin dışında bir şeyin belirtisi olan göstergelerdir ve son olarak semboller, temsil ettikleri ile aralarındaki ilişkinin rastlantısal olduğu göstergelerdir" (Lavenda ve Schultz 2017). Peirce, ikonu tarif ederken, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin bir nedeninin olduğunu ve ikon ile nesne arasında bir benzerlik ilişkisinin var olduğunu söyler. Bu benzerlik yorumcu tarafından yaratılmakta ve kullanılmaktadır (Sığırcı 2017). Görüntüsel gösterge yani ikon, nesnesinin sahip olduğu niteliklerinden dolayı, nesnesine gönderme yapan göstergedir. Burada görüntüsel göstergedeki bahsedilirken sıklıkla benzerlik terimi kullanılmaktadır. Bu benzerlik terimi görüntüsel anlamdaki benzerliktir. Görüntüsel göstergeler, gönderme yaptıkları ya da yerini tuttıkları nesneyi doğrudan temsil ederler. Bu anlamda görüntüsel gösterge kavramı, büyük ölçüde fiziksel bir benzerlik olarak düşünülmelidir... Görüntüsel gösterge, adı üstünde özellikle görüntüsel, nesnesine benzeyen bir gösterge türüdür. "Biz görsel göstergeleri benzerlik ilişkisine dayanarak okuruz. Bu ilişki, toplumsal, kültürel, bireysel, vb. öğelerle kurulur ve görsel açıdan kodlanmış ikonografilerle oluşur" (Günay 2002: 158). Kısacası ikon, bir dünya gerçekliğini anlatır ve iletişim yönü ağır basar.

Peirce, indeksi ise şöyle tanımlar: "Bir belirti (indeks), nesnesi ortadan kalktığı zaman, onu gösterge yapan niteliklerini kaybeden bir göstergedir" (Peirce, 1984; s. 304). "Buna göre belirtilerin nesneleriyle görünmez bir zorunluluk aracılığıyla doğrudan bir ilişkisi vardır. Burada devreye yorumlayan girer; çünkü yorumlayan olmadan belirti türündeki göstergelerin anlamı çözülemeyecektir. Söz konusu zorunluluk da yorumlayan ile gösterge arasındadır" (Özmkas 2009). Özet olarak indeks, insan ürünü olmayıp kendiliğinden oluşan ve parça-bütün ya da neden sonuç ilişkisini açıklayan bir yapıya sahiptir denilebilir. Sembol kavramı ile ilgili olarak karşımıza iki tanım çıkmaktadır. İlk olarak sembol, "temsil niteliği tam olarak yorumlayanına

bağlı olan göstergedir” (Peirce 1984: 274). İkinci tanıma göre sembol, “genel düşüncelerin ortaklığını ifade eden nesneye gönderme yapan bir göstergedir” (Peirce 1984: 292). Yani sembol, gösteren ile gösterilen arasında temas kurar ve aralarında nedensiz bir ilişki vardır. Görüntüsel gösterge (ikon) nesneye benzerliğine, belirti (indeks) nesneyle yorumcunun yaptığı yorumu, sembol ise yorumlayanın nesneyi zihninde nasıl tasarladığına göre ortaya çıktığından, temsil ilişkilerinde yorumlayıcı etkin bir biçimde yer almaktadır.

2.3. Gestalt İlkeleri

Gestalt, Almandaca “biçim”, “form”, “bütün” anlamlarına gelmektedir. Bu kurama göre bütün, parçaların toplamından farklı (fazla) bir özelliğe sahiptir. “Ayrı parçaların bütün oluşturmaya “geştalt” denmektedir... Parçaların birleşmesi, anlamı ortaya çıkarmaktadır. Bütünün tamamı algılandığında uyarıcının gerçek yapısı anlaşılabilir” (Akbulut ve Çağlar 2017). Daha doğrusu parça, bütünün içinde anlamlıdır. Bir parçanın algılanışı, diğer parçaların nasıl algılandıklarına da bağlıdır. Dolayısı ile kuramda bir tüm dengelim vurgusu bulunmaktadır.

Gestalt psikolojisinin önemli kavramlarından biri, şekil-zemin ilişkisi kavramıdır. Buna göre algılarımızda bir uyarıcıyı şekil, diğerini zemin olarak algılama eğilimi gösteririz. Şekil-zemin ilişkisinde dikkatin üzerinde yoğunlaştığı uyarıcı şekil, diğer uyarıcı ise zemindir. Örgütlenme, bireyin bir takım ipuçlarını kullanarak uyarıcıları gruplaması olarak açıklanabilir. Örgütlenme biçimleri geştalt kuramında; yakınlık, benzerlik, devamlılık, tamamlama ve basitlik kavramları ile öne çıkmaktadır. Yakınlık ilkesinde görsel uyarıcılar, mekân içerisindeki yakınlıklarına göre, işitsel uyarıcılar ise zaman içerisindeki yakınlıklarına göre gruplanmaktadır. Örneğin sesleri, zaman içerisindeki yakınlıklarına göre algılarız. Benzerlik ilkesi, uyarıcıların ortak noktalarına göre gruplandırılması anlamına gelmektedir. Tını, renk, şekil gibi özellikleri olan olgu ve nesneler birlikte değerlendirilirler. Devamlılık, aynı yönde giden uyarıcıların bir bütün olarak algılanmasıdır. Burada tahmin etme ve anlam çıkarma yoluyla sonuca ulaşma durumu söz konusudur. Tamamlama ilkesi, bir bütünsellik içerisinde eksik bir obje olmasına rağmen, bütünün eksiksiz algılanması ilkesidir. Karmaşık uyarıcıların daha basit algılanması eğilimi ise basitlik ilkesi olarak adlandırılmaktadır.

3. Tartışma ve Yorum

Yukarıda belirtilen kuramsal çerçevelerin aralarındaki ilişkileri görebilmek, göstergebilim ve müzik arasındaki iletişimsel ağı açıklayabilmek anlamında önemli bir adım atmamızı sağlayabilir. Bu bağlamda geştalt kuramının bütüne vurgu yapan içeriği, dil ve iletişim kuramında bulunan ve koda ilişkin referanslar veren üst dil işlevini önemli ölçüde destekler niteliktedir. Buna ek olarak müziğin bir “ortak dil” olarak görülmesi, zaman ve mekân yakınlığı oluşturma ve anlamlandırma bakımından, üst dil işlevi ile bütünlükçü kuramın yakınlık ilkesi ile birlikte değerlendirilebilir. Geştalt kuramında; iletişimsel açıdan bireyin inançları, değerleri, gereksinimleri ve tutumları gibi özellikleri ve bu özelliklere ilişkin öznel bakış açılarının farklı değerlendirme doğuracağı bilgisi, Peirce’in indekse ilişkin göstergeleri konumlandırması bakımından “yorumlayan” adını verdiği parametreye vurgu yapar. Ayrıca, bu iki eşleşme Jakobson modelindeki alıcı odaklı çağrı işlevini önemli ölçüde destekler. Vurgulanması gereken önemli bir eşleşme de benzerlik algısıdır. Burada benzerlik ve ilişkili geştalt gruplamaları, Peirce’in ikon denilen görsel gösterge özellikleri ile birlikte çalışabilecek bir yapıdadır. Görsel göstergelerin neden-sonuç ilişkisi kurabilme anlamındaki etkinliği, geştalt kuramındaki ilişkisel

yakınlığı da gözler önüne sermektedir. Verilen kuramlar arasındaki diğer benzeşme, sembol olarak ifade edilen ve rastlantısal bir gösterge olarak açıklanan olguda kendini gösterir. Bu bağlamda sembol, kod ve üst dil fonksiyonu ile beraber yol alabilir. Gestalt yaklaşımının önemli bir ögesi olan uzlaşım kavramı da evrensel bir statü kazanması bakımından Jakobson kuramındaki kod-ortak dil vurgusunu güçlendirmektedir. Aşağıdaki tabloda kuramlar arasında ilişkili olduğunu ve birlikte çalışabileceğini düşündüğümüz yapılar eşleştirilmiştir.

JAKOBSON	PEİRCE	GESTALT
Referans İşlevi	İndeks Göstergesi	Devamlılık İlkesi
Duygusal İşlev	İkonik Gösterge	Tamamlama İlkesi
Çağrı İşlevi	İndeks Göstergesi	Basitlik İlkesi
İlişki İşlevi	İndeks Göstergesi	Yakınlık İlkesi
Üst Dil İşlevi	Sembolik Gösterge	Benzerlik İlkesi
Sanat İşlevi	İkonik Gösterge	Şekil-Zemin İlkesi

Tablo 1. Jakobson, Peirce ve Gestalt Kuramlarının İletişimsel Olarak Birlikte Çalışabilen Öğeleri.

Kuramsal olarak kurulan bu eşleştirmelerden sonra, müzik alanına ilişkin ve iletişimsel bir yaklaşım olması bakımından, yukarıda değindiğimiz üç kuramın özellikleri, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilecektir. Sonrasında ise hangi kuramın diğerini desteklediği tartışılarak, müziğin iletişimsel yönü üzerine tespitler yapmaya gayret edilecektir.

Dil ve iletişim bağlamında şiir ve müzik, iletişimsel bir yön çizmesi bakımından Jakobson kuramıyla her bakımdan örtüşmektedir. Melodik anlamda alıcı üzerindeki etkisi göreceli olan müziğin sözel unsurları, dil-iletişim bağlamında düşünüldüğünde, kuramın bütün bileşenleri ile uyum içinde çalışabilmektedir. Basit bir örneklem ile açıklamak gerekirse; bir eğitim müziği bestecisinin eserlerinde kullandığı sözler, dil ve iletişim kuramının referans işlevini yerine getirmiş olur. Diğer işlevler için de farklı örnekler verilebilir fakat bu yalnızca müziğin sözel unsuru üzerine yapılacak bir betimlemedir. Diğer yandan kuramda mesaj olarak ifade edilen

eleman, müziğin iletişimsel ifadesinde işitme duyusunun aktivasyonunu işaret eder. Yani bu durum, hem gönderen yani müziği icra eden (ya da besteyi yapan) hem de alan yani müziksever dinleyici açısından değerlendirilir. Birinden diğerine melodik bir iletim söz konusudur. İletideki sözel ya da melodik unsurlar, kuramın duygusal işlevi ile ifade ve etkileşim fonksiyonunu akredite ettiği gibi, gönderenin yani müzisyenin ya da bestecinin (aşışın, ozanın) seslenişi, ifade becerisi ve müzikal kabiliyeti ile etkileme gücü, çağrı işlevini yerine getirmiş olabilir. Kanala ilişkin ilişki işlevini açıklayabilen disiplin ise müzik sosyolojisi olmalıdır. Müziğin verdiği toplumsal mesajlar, dilin algılama fonksiyonun çalışmasını sağlar ve dolayısıyla kanala ilişkin işlevi çalıştırır. "...Bir toplumsal eylem olarak müzik, icra edildiği ortamlar içinde alışlageldik-yerleşmiş kalıplar yaratmış, toplum da bu kalıplara dayanarak müzikal anlamı dinamik olarak durmaksızın yeniden müzakere ve inşa etmiştir" (Ayas 2015). Yeniden inşa ve icra süreçleri, müziğin kanala ilişkin irtibat sürecini sürekli olarak yapılandırmakta ve döngüsel bir hale getirmektedir. Müzikal yorum ve icra biçimlerindeki heterojen yapılar, kuramdaki koda ilişkin ortak dile vurgu yapar. Burada müziğin iletişimsel yönü, aktarılan müzikal fikrin karşılıklı etkileşim içinde tekrar edilmesinde gizlidir. Örneğin bir halk ezgisi kalıbının tekrarı, bağlamayı çalan kişinin teknik üslubuna bağlı olarak değişebilmektedir. Farklı yorumlar ve motifler ortaya çıksa da yöresel kalıp ritmik ve melodik bakımdan aynıdır ve o yöre müziğine has ortak bir dokudadır, değişmez. Son işlev olan sanat işlevi, müziğin tarihi ve sosyolojik olaylarla ilişkisi bağlamında oluşan akımların, dönemlerin yansıtıldığı müzikal (sanatsal) anlamını ifade eder. Romantik dönemin bireyselliği, Barok dönemin hırçınlığı, yeni müzik ve öncü (avangart) akımların getirdiği yaklaşımlarla yapılan müzik uygulamaları bu anlamlara örnek gösterilebilir. Yani müziğin bir bütün olarak kendisi, Jakobson'un kuramındaki sanat işlevini karşılıyor olabilir. Sonuç olarak müzik ilişkisel bir sanattır ve sosyokültürel iletişimin bir biçimi olarak değerlendirilebilir. Jakobson'un kuramında ifade ettiği iletişim elemanlarının ve fonksiyonlarının, müziğin iletişimsel yönünü açıklamada öncü bir rol oynayıp oynamayacağı sorunsalı üzerinde Peirce'in göstergeler taksonomisi ekseninde de düşünmek gerekir.

Yalnızca ses üretimi bakımından müziğin neyi gösterdiği ile ilgili olarak; sözleri yani gösterenin öncelikle şarkı sözleri olduğu düşünülüyor olabilir. Bu durumda Peirce'in kuramındaki sembolik gösterge ögesi çalışır. Çünkü şarkı sözlerindeki anlam, yorumlayıcının ya da alıcının kavramsal çerçevesindeki şemalara bağlıdır. Yani yorumlayıcıya bağlı bir gösterge olarak şarkı sözleri, sembolik bir göstergedir denebilir. Şarkı sözlerindeki kavramlar, zihnimizdeki bir takım düşünceler ve görüntüler bütününe harekete geçirir. Müzik yazısı ise burada görüntüsel göstergeler (ikon) olarak ifade edilebilir. Çünkü notalar, ses üretimini görüntü belirteci olarak ifade eder ve bu ifade, tamamen olmasa da icra eden kişinin bir duyguyu, düşünceyi yoruma dayalı olmaksızın görsel benzerlikler açısından açıklayabilir. Ses kümelerinin görsel ifadesi, icra ve yorum bakımından görsel göstergeler olarak konumlandırılabilir. Belirti yani indeks gösterge biçiminin müzikteki tezahürü, bir melodik düzenleme olarak beste kavramına işaret eder. Bunun sebebi yalnızca melodik ifadelerin, yorumlayıcı tarafından nasıl algılandığı ile ilgili olmasıdır. Her hangi bir melodi yorumlayıcılar (dinleyiciler) tarafından farklı biçimlerde duygu ifadelerini açıklıyor olabilir. Popüler müzik örneğinden hareket edilecek olursa, bu türün herhangi bir ezgisi, sözleri ya da tümü olarak ileti, yorumcudan dinleyiciye gönderilen bir şey değildir. Yorumcu; müzik endüstrisi, teknoloji, medya vb. dışsal etkilerle birlikte nihai göndericidir ve anlam, dinleyici ile girdiği iletişimde ortaya çıkar. Burada ilgili bağlam önemlidir. Mesela kültürel kimlikler bağlamı devreye girerse, kolektif bir aidiyet durumu ortaya çıkacak ve duruma has anlamlar belirginleşecektir.

İkon	İndeks	Sembol
Nota Yazısı	Beste	Şarkı Sözleri

Tablo 2. Peirce’in Gösterge Taksonomisine Göre Müzik Alanına İlişkin Örneklendirme.

Geştalt ilkeleri ele alındığında göstergebilimin, müzikal algı, işitme ve okuma üzerine kuramsal bir zemini olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda özellikle şekil-zemin algısı; eşlik, tema, armonizasyon, ritmik ve melodik alt yapı, müzik-söz ilişkisi gibi kavramlar değerlendirmeye alınabilir. Bu parametreler, birbirleri üzerinde kurdukları baskınlıklar düşünüldüğünde, şekil-zemin ilkesi aktive olmaktadır. Örneğin ses perdelerindeki yükseklik durumu ele alınırsa, tiz perdelerin pes perdelerle oranla daha baskın olduğu görülür ve “şekil” olarak tiz perdeler, zemin olarak da “pes” perdeler yorumlanır. Çok sesli bir eserin bas armonisi zemin, ana melodik yapısı da şekil olarak öne çıkar. Melodik ve ritmik gruplamalar ve buna ilişkin nota yazıları, zamansal olarak birbirine olan yakınlıklarına göre algılanmaktadırlar. Bu durumda kuramın yakınlık ilkesi çalışmaktadır. Her hangi bir halk ezgisinin karakteristik ezgi kalıbının devam eden sekvensli yapısı, motif ve cümle yapılarının sonuçlandırılması, geştalt kuramının devamlılık ilkesine işaret eder. Ezgisel bütünlüğe ulaşma anlamında melodik soru ve cevaplar, doğaçlama yapılan melodik birleştirme ya da tamamlamalar, yarım bırakılan ezginin tamamlanması gibi durumlar da geştalt algı yasalarına göre tamamlama ilkesinin bir işlevi olarak açıklanabilir. Özetle geştalt kuramı, birçok parametresi ile bir bütün oluşturma anlamında örgütleyici bir yapı sunar ve bu yapı, yani müziğin bütün olarak algılanması durumu, bellekte daha kolay depolanmasına neden olabilir. Aşağıdaki tabloda kuramın ilkeleri ile eşleşebileceğini düşündüğümüz bazı örneklere değinilmiştir. Özellikle müzik eğitiminde kullanılabilirliği denetlenebilecek olan bu ilkeler, ayrı bir çalışma konusu olarak düşünülmelidir.

Şekil-Zemin	Ritim- Melodi, Alt Yapı-Ezgi, Dem Sesi-Ezgi Kalıbı, Fon Müziği-Söz
Yakınlık	Melodik Gruplamalar, Ritmik Gruplamalar, Nota Kümeleri
Devamlılık	Sekvensli nota kümeleri, Ezgi Kalıpları, Motif, Cümle ve Periyotlar
Tamamlama	Söz kümelerine verilen cevaplar, müzikal soru ve cevap cümleleri
Benzerlik	Ortak melodiler, Tını özellikleri, Çalgısal benzerlikler
Basitlik	Karmaşık notaların sadeleştirilmesi, Dönemsel sınıflandırmalar

Tablo 3. Gestalt İlkeleri ve Müzikal Okuma İlişkileri.

4. SONUÇ

Müziğin iletişimsel yönü üzerine incelediğimiz kuramların ortak yönleri; benzerlik, örgütleme, algı, kod ve bağlam gibi kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Bu kavramlar özelinde söz konusu kuramların açıklayıcı zeminleri, göstergibilim ve müzik alanları ve bu alanların interdisipliner birliktelikleri üzerinde önemli ayrıntılar ortaya çıkarmıştır. Müzikteki ortak dil algısının, iletişim ve anlamlandırma bağlamında bir üst dil oluşturduğu söylenebilir. Oluşan bu üst dil, bir nevi kod görevi görür ve yorumlayıcıların, verilen mesajı anlamlandırmasına olanak sağlar. Müzikal göstergeler; uzamdaki ikonlar yardımıyla ifade edilebildiği gibi, belirti ve sembollerle yorumlayıcının kavramsal çerçevesine düşürülebilir. Anlamlandırma olgusu, zihnimizdeki kavramların çeşitli göstergelerle eşleşmesi sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Bu eşleşme, kavramsal şemalarımızın hangi anlamı ifade ettiği ile ilgili olarak müzikal sembollerle yorumlanır. Müzikteki anlamı duyguyu vb. değiştiren şey ise bağlamdır. Bağlam, bir bütünlükçü kuram özelliği olarak, müzik parçasının anlamını belirleyen koşulların tümüdür. Müzikal olarak verilen mesajların anlamlandırılma sürecinde, yorumlayıcıya özgü bütünün öznelliği, müzikal iletişimi sağlayan elemanların gösteren, gösterilen ve yorumlayan üçgenindeki kod ve üst dil işlevi ilişkilendirmesi ile oluşmaktadır. Göstergibilim ve müzik ilişkisinde; mental olarak bir temsil özelliği gösteren bağlam, anlamın berraklaştırılmasına ve detaylandırılmasına olanak sağlar.

KAYNAKLAR

- Akbulut, F. Çağlar, E. (2017). *Müzikal Algı ve Deşifrede Gestalt Yaklaşımı*. The Journal of Academic Social Science Studies, Sayı 61, s. 25-36.
- Alexander, J.C., Seidman, S. (2013). *Kültür ve Toplum, Güncel Tartışmalar*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Ayas, G. (2015). *Müzik Sosyolojisi Sorunlar, Yaklaşımlar, Tartışmalar*. (Birinci Baskı). Doğu Kitabevi, İstanbul.
- Bacanlı, H. (2016). *Eğitim Psikolojisi*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Denkel, A. (1996). *Anlam ve Nedensellik*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Dönmez, B. M. (2019). *Etnomüzikolojinin Temel Kavramları*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Ducourneau, G. (2016). (Çev. Özyıldız). *Müzik Terapi İlkeleri*. (Birinci Baskı). Nobel Yaşam Yayınları, İstanbul.
- Erol, A. (2009). *Müzik Üzerine Düşünmek*. (Birinci Baskı). Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Filizok, R. (___). *Roman Jakobson'un Bildirişim Modeli: Dil ile Bildirişimin Temel Etmenleri*. Yayımlanmamış Ders Notları.
- Günay, D. Uzdu, F. (___). *Kitabın Kapağından Dışarı Taşanlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Günay, D. (2002). *Göstergebilim Yazıları*. Multilingual, İstanbul.
- Günay, E, Özdemir, M. A. (2006). *Müzik Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kıran, A. (1990). *Dilbilim-Göstergebilim İlişkileri*. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, s.51-60.
- Korkut, E. (2005). *Şiir Dili ve Bir Çözümleme Örneği: Tanpınar, "Ne İçindeyim Zamanın"*. Türk Bilig Dergisi, sayı 9, s.103-112.
- Lavenda, R.H., Schultz, E.A. (2017). *Kültürel Antropoloji Temel Kavramlar*. (Çeviri: Dilek İşler, Onur Hayırlı). Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Oskay, Ü. (1997). *Müzik ve Yabancılaşma*. Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Önal, Ö. (2012). *Ses, Dil ve Müzik*. Dil Dergisi Sayı 155, Ocak-Şubat-Mart 2012, ____.
- Özmkas, U. (2009). *Charles Sanders Peirce'in Gösterge Kavramı*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2/1, s. 32-45.
- Öztürk, A. (1999). *İletişim Sistemleri ve İletişim Teorisi*. Selçuk Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Selçuk İletişim Dergisi, Sayı 1, Cilt 1, s. 58-69.
- Sığırcı, İ. (2017). *Göstergebilim Uygulamaları, Metinleri, Görselleri, Sanat Yapıtlarını ve Olayları Okuma*. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara.
- Sivas, A. (2012). *Göstergebilim ve Sinema İlişkisi Üzerine Bir Deneme*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl 11 Sayı 21, s. 527-538.aml